

Lausunto

29.05.2026

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Esitys on kokonaisuutena linjassa Petteri Orpo hallitusohjelmaan. Voimassa olevassa sosiaalihuoltolaissa sosiaalipalvelut on määriteltä, mutta nyt esityksessä tämä määritelmä kumotaan ja viitataan yleisemmin sosiaalihuoltoon. Käytännössä muutos merkitsee, että nykyisin sosiaalipalveluiksi luokitellut palvelut eivät enää olisi hyvinvointialueille pakollisia ja lakisääteisiä velvoitteita. Tämän seurauksena asiakkaan voi olla aiempaa vaikeampi saada kyseisiä palveluja, niistä voi tulla maksullisia, eikä viranomaisvalvonta välttämättä enää ole velvoittavaa. Sosiaalipalvelujen kriittinen tarkastelu on sinänsä perusteltua, jotta palvelurakenne olisi selkeä ja jäsenyisiä asiakkaan näkökulmasta sekä tukisi sosiaali- ja terveydenhuollon integraatiota.

Esityksessä pyritään vahvistamaan varhaista tukea, parantamaan palvelujen saatavuutta ja korostamaan peruspalvelujen roolia, mikä on lähtökohtaisesti kannatettavaa. Haasteena esityksessä on kokonaisuuden hajanaisuus. Useita keskeisiä käsitteitä ei ole avattu riittävästi, eikä palvelujen keskinäisiä suhteita ole selvennetty.

Epäselvyyttä aiheuttaa esimerkiksi termi ”olennaiset” (17 §, 43 §, 44 §). Onko olennaisen sisällöllinen määrittely yksittäisen sosiaalityöntekijän tai hyvinvointialueen harkinnassa? Tällöin määritelmät voivat vaihdella alueittain ja työntekijäkohtaisesti, mikä heikentää yhdenvertaisuutta ja

asiakasturvallisuuden toteutumista. Valmisteltavan lain 17 §:ssä todetaan asiakaslähtöisesti, että tukea annetaan henkilön yksilöllisten tarpeiden mukaan. Jää kuitenkin epäselväksi, rinnastuvatko käsitteet ”olennainen” ja ”yksilölliset tarpeet” toisiinsa tai toimivatko ne käytännössä synonyymeina. Lisäksi 5 a §:ssä käytetty ilmaisu ”asiakasta tavataan riittävän usein henkilökohtaisesti” on joustava ja tarkoituksella väljä. Sen tulkinta tapahtuisi käytännössä tapauskohtaisesti. Tähän liittyy kuitenkin useita keskeisiä riskejä: i) Ilmaisun epäselvyys voi johtaa ristiriitoihin, epävarmuuteen ja epäyhtenäiseen arviointiin. Asiakkaat, omaiset, työntekijät ja yhteistyökumppanit voivat ymmärtää ”riittävän usein” hyvin eri tavoin, ii) Työntekijän näkökulmasta ei ole välttämättä mahdollista ennakoita tietää, täyttääkö tehty työ vaatimukset, koska arviointi tehdään usein jälkikäteen, iii) Oikeudellinen riski syntyy tilanteissa, joissa tulkinnasta tulee erimielisyyttä esimerkiksi valvontaviranomaisen, työnantajan, asiakkaan tai asiakkaan läheisten välillä, iv) Asiakkaiden näkökulmasta epäyhtenäinen tulkinta voi johtaa eriarvoiseen kohteluun ja lisätä kokemusta epäoikeudenmukaisuudesta, v) Vastuun siirtyminen työntekijälle voi käytännössä johtaa varovaisuusperusteiseen toimintaan, jolloin käyntimääriä lisätään ”varmuuden vuoksi”.

Lisäksi täsmentämistä kaipaavat muun muassa käsitteet ”vaativa sosiaalityö”, ”erityinen tuki”, ”tuen tarve”, sekä ”tehostettu ja tavoitteellinen tuki”. Mikäli näitä ei määritellä tarkasti, niiden tulkinta ja soveltaminen voivat käytännössä vaihdella, mikä lisää alueellisia ja työntekijöiden välisiä eroja.

Esityksessä tavoitellaan tuen tarpeisiin vastaamista palveluja monipuolistamalla ja varhaista tukea vahvistamalla. Tämä on kannatettava esitys. Ongelmana on kuitenkin se, etteivät nämä takaa vaikuttavuutta ilman riittäviä resursseja, osaamista ja toimivia palveluketjuja.

Esityksessä korostetaan myönteisesti palveluprosessien joustavuuden ja yksilöllisen räätälöinnin lisäämistä. Tämä on kannatettava esitys. Samalla on kuitenkin tunnistettava riski siitä, että hyvinvointialueiden taloudelliset reunaehdot alkavat käytännössä ohjata prosesseja.

Erittäin kannatettavaa on 41 §:ssä monialaisen työn merkityksen korostaminen. Tutkimusnäyttö osoittaa, että monialainen yhteistyö tuottaa hyötyjä niin asiakkaille, ammattilaisille kuin taloudelle kustannusvaikuttavuuden näkökulmasta. Moniammatilliset interventiot voivat maksaa itsensä takaisin esimerkiksi tilanteissa, joissa erikoissairaanhoidon palvelujen tarve voidaan ennaltaehkäisevästi välttää.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Esityksen tavoitteet ovat pääosin hienoja ja kannatettavia, mutta ehdotukset jättävät paljon tulkinnan varaa ja kaipaavat monilta osin täsmennyksiä, jotta ne vastaisivat ja tukisivat esityksen tavoitteita käytännössä ja konkreettisesti.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Esitys on pääosin kannatettava. Se selkeyttää ja vahvistaa perustason roolia. On tärkeää, että erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden asema tunnustetaan ja heidän tarvitsemiaan palveluita ja niiden saatavuutta turvataan. Esitys vaatisi täsmennyksiä siitä, miten erityisen tuen tarpeen arviointia toteutetaan käytännössä. Erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden tilanteet ovat kompleksisia. Niissä tarvitaan riittäviä resursseja, vankkaa arviointiosaamista ja usein pitkäjänteistä työskentelyä. Olisi tärkeää, että erityisen tuen tarpeen arviointi säilyy sosiaalityöntekijän vastuulla. Pykälässä tulisi huomioida asiakkaan elinympäristöä ja kokonaistilannetta kattavammin. Sosiaalihuolto ja erityisesti sosiaalityö keskittyy asiakkaan yksilöllisen tilanteen lisäksi myös elinoloihin ja niihin yhteiskunnallisiin rakenteisiin, jotka aiheuttavat erityisiä tuen tarpeita ihmisten elämissä ja yksilöllisissä tilanteissa.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Esitys on kannatettava, mutta edellyttää täsmennystä. Hyvinvoinnin edistäminen on olennainen osa sosiaalihuoltoa ja sen tuominen lain tasolle on kannatettavaa. Erityisesti toimeenpanon ohjaus, vastuut ja käytännön toteutus kaipaavat selkeyttämistä, jotta alueellinen vaihtelu ei kasva. Esitys ei nykyisessä muodossaan takaa sosiaalihuollon ammatillisen asiantuntijuuden tosiasiallista hyödyntämistä hyvinvointialueilla, ainakaan strategiatasoisesti.

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Peruslinjaus on oikeansuuntainen. On erittäin kannatettavaa, että sosiaalihuollon vastaavan viranhaltijan tehtävät ja asema on sisällytetty esitykseen (47 §). On olennaista, että vastaavan viranhaltijan kelpoisuusehdoksi säädetään tohtorin tutkinnon suorittanut sosiaalityöstä (VTT/YTT). Näin ollen linjaus on yhdenmukainen terveydenhuollon vastaavan tehtävän kelpoisuusehtojen kanssa. Lisäksi tohtorintutkinnon suorittaneita ja sitä parhaillaan suorittavia on yliopistoissa jo nykyisellään runsaasti.

Sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjauksen kuvauksessa käytännön työnjako jää epäselväksi. Erityisesti on tarvetta täsmentää, missä tilanteissa vastuu siirtyy työntekijältä toiselle ja miten työnjaon rajat määritellään arjen asiakastyössä. Lisäksi olisi perusteltua selkeyttää, missä kontekstissa sosiaalityön erityiset tehtävät toteutuvat.

Esityksen 15§ pykälässä olisi hyvä kirjata ammatillisen asiantuntijatyön keskeisiä sisältöjä yksilötason lisäksi myös rakenteellisella tasolla. Etenkin sosiaalityö on yksilötasoisen muutostyön lisäksi olennaisesti myös työtä, joka tähtää vaikuttamaan myös ihmisten elinympäristöihin, arjen ja elämän olosuhteisiin sekä yksilöiden elämiin vaikuttaviin laajempiin rakenteisiin.

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Tavoite on kannatettava ja tarpeellinen. Keskeisenä pyrkimyksenä on kohdentaa sosiaalihuollon ammattihenkilöiden työaikaa aiempaa enemmän suoraan asiakastyöhön, siirtyä palvelutarpeen arvioinnista tuen tarpeen arviointiin sekä toteuttaa seitsemän arkipäivän määräaika.

Selkeyttämistä tarvitaan kuitenkin edelleen palvelujen kohdentumiseen, myöntämiskriteereihin sekä taloudellisen tuen ja palvelujen keskinäiseen suhteeseen. Lisäksi olisi perusteltua arvioida asiakasmitoituksen käyttöönottoa perhesosiaalityössä. On myös huomattava, että tavoitteiden toteutuminen riippuu keskeisesti riittävästä resursoinnista ja selkeästä ohjeistuksesta. Esitys jättää hyvinvointialueille laajan harkinnan mahdollisuuden päättää, mitä palveluita lapsille ja lapsiperheille järjestetään, jolloin hyvinvointialueiden taloudelliset reunaehdot voivat ohjata palveluvalikoimaa.

Esityksessä ehdotetaan kasvatus- ja perheneuvonnan poistamista. Näemme, että kasvatus- ja perheneuvonnan tulisi säilyä hyvinvointialueiden vastuulle kuuluvana sosiaalipalveluna ja sen järjestämisestä tulisi kirjata lakiin velvoittavasti. Mikäli siitä ei jatkossa säädetä sosiaalihuoltolaissa, on todennäköistä, etteivät hyvinvointialueet järjestä palvelua taloudellisista syistä. Tämä korostaa tarvetta vahvistaa lasten, nuorten ja perheiden psykososiaalista tukea sekä varmistaa ammattilaisten osaaminen sosiaali- ja terveydenhuollon perustasolla, esimerkiksi psykoterapiakoulutuksen ensimmäisen vaiheen kautta.

Kasvatus- ja perheneuvonta ovat olleet juuri osa ennalta ehkäisevää sosiaalipalvelua. Kustannukset, niin taloudelliset, kuin inhimilliset, ovat helposti paljon suurempia, jos joudutaan raskaampiin palveluihin, kuten sijoituksiin.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Esitys sisältää sinänsä perusteltuja tavoitteita, mutta sen toimeenpanokelpoisuudessa on useita rakenteellisia ongelmia, jotka tulisi ratkaista ennen lain hyväksymistä. Nykyisellään esitykseen liittyy merkittävä riski, että palvelun sisältö, saatavuus ja laatu vaihtelevat hyvinvointialueittain, jolloin asiakkaiden yhdenvertainen kohtelu ei toteudu. Esityksen perusajatus on lähtökohdiltaan hyvä ja ajankohtainen ja esitys pyrkii tukemaan varhaisen tuen vahvistamista. Esityksessä epäselvyyttä aiheuttavat erityisesti sen suhde nykyisiin palveluihin (esim. kuntoutus ja muut palvelut) sekä kohderyhmän rajausta ja konkreettinen sisältö. Täsmentämistä ja kehittämistä edellyttävät käytettyjen käsitteiden yhdenmukainen käyttö (esim. tehostettu ja tavoitteellinen tuki, yksilölliset tarpeet), palvelujen keskinäinen integraatio ja käytännön soveltamisen ohjeistus.

Esityksen keskeinen ongelma liittyy kohderyhmän määrittelyyn. Palvelu on tarkoitettu ”vaikeasti työllistyville tai työvoiman ulkopuolella oleville työikäisille henkilöille”, mutta rajanveto suhteessa työvoimaviranomaisten palveluihin, kuntoutuspalveluihin ja kotoutumispalveluihin jää epäselväksi. Esityksessä korostetaan palvelun viimesijaisuutta ilman selkeitä kriteerejä sille, milloin muiden palvelujen katsotaan olevan riittämättömiä. Tämä lisää riskiä alueellisesti epäyhtenäisistä tulkinnoista ja asiakkaiden siirtelystä palvelusta toiseen.

Erityisen ongelmallista on sosiaalisen kuntoutuksen erillisen sääntelypohjan poistaminen. Nykyinen sosiaalinen kuntoutus on kohderyhmältään laaja ja kohdistuu henkilöihin, joilla on sosiaalisen toimintakyvyn tuen tarvetta riippumatta heidän suhteestaan työmarkkinoihin. Uudessa mallissa palvelu kytkeytyy ensisijaisesti työllistymisen tukemiseen. Tämä kaventaa palvelun tarkoitusta ja voi heikentää edelleen kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien henkilöiden asemaa, erityisesti niiden, joille työllistyminen ei ole realistinen tai ajankohtainen tavoite. Riskinä on, että pitkäkestoista arjenhallinnan, sosiaalisen toimintakyvyn ja osallisuuden tukea tarvitsevien henkilöiden palvelut heikkenevät.

Viimesijaisuuden korostaminen on myös käytännössä ongelmallista. Esityksen mukaan palveluun ohjaututaan vasta silloin, kun henkilön tarpeisiin ei voida vastata ensisijaisesti muiden palvelujen avulla. Tämä voi johtaa tilanteisiin, joissa kaikkein heikoimmassa asemassa olevat asiakkaat joutuvat kiertämään palvelujärjestelmässä palvelusta toiseen ennen kuin oikeus sosiaalihuollon tukeen syntyy. Samalla vaarana on, että tuki viivästyy tai jää kokonaan saamatta juuri niiltä henkilöiltä, joilla on heikoimmat valmiudet toimia monimutkaisessa palvelujärjestelmässä.

Myös palvelun velvoittavuuden logiikka jää epäselväksi. Palvelu on lähtökohtaisesti vapaaehtoinen, mutta muuttuu velvoittavaksi osana monialaista työllistymissuunnitelmaa tietyin ehdoin. Esityksestä ei kuitenkaan käy riittävän selvästi ilmi, miten velvoittavuuden edellytyksiä arvioidaan, kuka arvioinnista vastaa ja miten asiakkaan oikeusturva taataan. Toisaalta vapaaehtoisuuden korostuminen voi johtaa siihen, että kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevat henkilöt jäävät palvelujen ulkopuolelle.

Palvelun sisältösääntely on lisäksi liian väljää yhdenvertaisuuden turvaamiseksi. Toteutustavat ja menetelmät jätetään lähes kokonaan hyvinvointialueiden harkintaan ilman vähimmäissisältöjä tai velvoittavia laatukriteerejä. Tämä on ongelmallista erityisesti siksi, että sosiaalinen kuntoutus toteutuu jo nyt voimassa olevan lain perusteella hyvin epätasaisesti eri alueilla. Ilman selkeämpiä valtakunnallisia vähimmäisvaatimuksia uusi palvelu uhkaa toistaa samat ongelmat.

Esityksessä tunnustetaan, että osalle asiakkaista tavoitteena on muu osallisuus kuin työllistyminen, mutta käytännössä työllistymislogiikka hallitsee sekä pykälätekstiä että perusteluja. Tämä voi ohjata palvelujen toteutusta liiaksi työmarkkinalähtöisesti myös

tilanteissa, joissa asiakkaan ensisijainen tarve liittyy arjenhallinnan, toimintakyvyn tai yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistamiseen. Kokonaisuutena jää epäselväksi, mitä osallisuuden tuki konkreettisesti sisältää ja miten varmistetaan, ettei kaikkein heikoimmassa asemassa olevien tarvitsema tuki kavennu.

Siirtymäjärjestelyt ovat niin ikään puutteelliset. Uusi palvelu korvaisi samanaikaisesti kuntouttavan työtoiminnan, sosiaalisen kuntoutuksen sekä vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevan toiminnan ja työtoiminnan. Näiden palvelujen asiakasryhmät ja tuen tarpeet ovat kuitenkin hyvin erilaisia. Esityksessä ei riittävästi arvioida, miten nykyisten asiakkaiden palvelujen jatkuvuus turvataan siirtymävaiheessa. Tämä on merkittävä puute erityisesti tilanteessa, jossa nykyisissäkin palveluissa on suuria alueellisia eroja.

Kokonaisuutena ehdotus jättää hyvinvointialueille liian laajan harkintavallan ilman riittäviä takeita palvelun sisällöstä, saatavuudesta ja yhdenvertaisesta toteutumisesta. Ennen lain hyväksymistä esitykseen tulisi lisätä palvelun vähimmäissisältöä koskevat säännökset, täsmentää viimesijaisuuden kriteerit, selkeyttää velvoittavuuden perusteet sekä vahvistaa siirtymävaiheen asiakasturvaa ja palvelujen jatkuvuuden seurantaa.

Esityksen sisältää ehdotuksen siitä, että Kansaneläkelaitoksen olisi toimitettava hyvinvointialueelle salassapitoa ja muiden tiedon antamista koskevien rajoitusten estämättä tiedot työttömästä henkilöstä, jonka pääasiallinen toimeentulo on viimeisen kuuden kuukauden aikana perustunut työttömyyden takia maksettuihin toimeentulotukeen. Ehdotus on sinällään viranomaisten välistä yhteistyötä. On kuitenkin perusteltua kiinnittää huomiota siihen, onko asiakkaalla mahdollisuus tarkastaa/saada tietoonsa lähetettävät tiedot ja korjata mahdolliset virheet. Sosiaalihuollon asiakkuus voi asiakkaan näkökulmasta näyttäytyä jopa rankaisevana, vaikka sen tarkoitus on tuki. Lisäksi on syytä arvioida, liittyykö sosiaalihuollon asiakkuudesta kieltäytymiseen sanktioita. Kysymys on paitsi eettisesti keskeinen myös yksityisyyden suojan kannalta merkittävä kysymys.

Osallisuuden tuen palvelussa on otettava huomioon, että on myös työikäisiä ihmisiä, joilla ei esim. työkyvyn puutteiden takia ole mahdollisuutta työllistyä edes osa-aikatyöhön. On yhteiskunnan kannalta oleellista, että myös heille on tarjolla säännöllistä, osallistavaa toimintaa. Yksi mahdollisuus on lisätä yhteisöosiaalisuuden palvelua myös tälle kohderyhmälle.

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

Mielenterveyttä koskeva pykäläesitys (25§) kaippaa täsmennyksiä. Esitetyssä muodossa se ei tue sosiaalihuollon ammattihenkilöiden mahdollisuuksia toteuttaa menetelmällisesti psykososiaalista tukityötä. Esityksessä mainitaan psykologiseen vuorovaikutukseen perustuvat interventiot, minkä näemme suppeaksi tulkinnaiksi niistä mahdollisista interventioista, joita mielenterveyden tukemiseen sosiaalihuollossa ja kaventaa merkittävästi sosiaalisen ammattitaitoisen vuorovaikutuksen kirjoa, johon sosiaalityö- ja ohjaus perustuvat. Samalla se vaarantaa rakenteellisen näkökulman toteuttamisen työssä.

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Esityksen kokonaisuus on pääosin selkeä ja asiakaslähtöinen. Sen haasteena ovat saavutettavuuden varmistaminen käytännössä ja palvelujen yhdenvertaisuus eri alueilla. Tuen tarpeen arvioinnin tulee olla riittävää, sillä haasteet eivät välttämättä tule heti ilmi. Riittävä tuen tarpeen arviointi varmistaa sen, että asiakkaiden tuen tarpeisiin pystytään vastaamaan oikea-aikaisesti ja oikealla avulla. Tuen tarpeen arviointi on tärkeä työkalu ongelmien vaikeutumisen ehkäisyssä sekä väärin palveluihin ohjautumisen estämisessä ja voi pitkällä aikavälillä tuottaa taloudellisia säästöjä. Palveluun pääsulle asetettavat määräajat ovat kannatettava ehdotus, mutta niiden toteuttamiseen käytännössä on varattava riittävät resurssit asiakasturvallisuuden varmistamiseksi etenkin haavoittuvissa asemissa olevien asiakasryhmien kohdalla.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotukset ovat kannatettavia ja tukevat toiminnan jatkuvuutta. Toteutettavuuden näkökulmasta keskeisiä haasteita ovat kuitenkin henkilöstöresurssien riittävyys, omatyöntekijän roolin mahdollinen kuormittavuus sekä suunnitelmien käytännön hyödyntäminen arjessa.

Esityksen mukaan omatyöntekijää ei tarvitse nimetä, mikäli se on "ilmeisen tarpeetonta". Tällaisen asiakkuuden määrittely ja rajautuminen jää kuitenkin epäselväksi ja sen osalta esityksen kirjaukset vaativat täsmällisempää määrittelyä.

Käytännön työssä asiakassuunnitelma sisältää osin yhteneväisyyttä palvelutarpeen arvioinnin sisällön kanssa, josta on mahdollisuus karsia. Niitä on myös tehty jopa samaan aikaan, eikä asiakas aina välttämättä ole ymmärtänyt (esim. muistisairaus) niiden merkitystä ja sisältöä. Kohta

“Asiakkaalle laaditaan yksi koko sosiaalihuollon kattava asiakassuunnitelma” on kannatettava ja voi parhaimmillaan vähentää asiakkaiden väärinohjautumista palveluissa. Asiakassuunnitelman laatimiseen liittyviä kirjauksia olisi hyvä täsmentää esityksessä esitettyä velvoittamiksi.

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Esityksen tavoite on erittäin kannatettava. Näemme kuitenkin, että sen toteutettavuuteen käytännössä voi liittyä haasteita ja esimerkiksi alueellinen työvoiman saatavuus ja rahoitus voivat vaikuttaa käytännön toteutukseen ja aiheuttaa alueellista eriarvoisuutta. Asiakasmitoitus on tärkeä tekijä huolellisen ja kattavan arviointi- ja muutostyön toteuttamisessa, asiakasturvallisuuden toteutumisessa, oikea-aikaisen puuttumisen mahdollistumisessa sekä tuen viivästyksättömässä tarjoamisessa.

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

Luku pyrkii vahvistamaan sosiaalihuollon asiakkaan asemaa. Asiakokonaisuudet ovat pääosin selkeitä, mutta ne edellyttävät täsmentämistä, kuten edellä on tuotu esiin. Erityisen kannatettavaa on, että asiakassuunnitelmassa kuvataan tavoitteiden lisäksi myös keinot tuen tarpeisiin vastaamiseksi. Kehittämistarpeita liittyy kuitenkin eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön sekä vastuiden tarkempaan määrittelyyn sekä käytettyjen käsitteiden/termien avaamiseen.

Pykälän 45 3 momentin mukaan: “Asiakkaalla on oikeus saada kirjallinen päätös sosiaalipalvelujen järjestämisestä.” Nyt voimassa olevassa sosiaalihuoltolaissa nuo sosiaalipalvelut luetellaan yksitellen 14 §:ssä, jolloin on ollut loogista, että niistä muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta tehdään hallintopäätös. Käsillä olevassa esityksessä vastaavista säädetään yläotsikkotasolla, jolloin kysymykseksi jää, tehdäänkö hallintopäätös yläotsikoiden tasolle?

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Kokonaisuus on pääosin selkeä. Joiltakin osin tehtävien rajaukset ja suhteet muihin palveluihin vaativat täsmennystä. Epäselväksi jää, missä kontekstissa sosiaalityön erityiset tehtävät toteutuvat ja esitys sisältää riskin siitä, että sosiaalityön erityisasiantuntijuus kaventuu. Sosiaalityön ytimessä ovat ihmisten perusoikeudet, lapsen edun arviointi, muutostyö ja vaativa arviointityö ja arjen työ kiinnittyy usein julkisen vallan käyttöön. Sosiaalityöntekijän työn hajauttaminen heikentää asiakasturvallisuutta ja oikeusturvan toteutumista. Myös mm. päätöksentekotyöhön liittyvät vastuukysymykset jäävät esityksessä epäselviksi.

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotus on periaatteessa selkeä. Toteutettavuuden kannalta on kuitenkin huomioitava seuraavat tekijät: i) kelpoisuusehdot (tutkintovaatimus), jotka ovat linjassa terveydenhuollon vastaavan tehtävän kanssa. Sosiaalityö pääaineena valmistuneita tohtoreita sekä lähivuosina tohtoroituvia on jo olemassa, ii) tehtävän laajuus ja siihen liittyvät vastuut, sekä iii) käytännön johtamisrakenteet.

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotus on pääosin selkeä ja tukee tiedonhallinnan kehittämistä. Haasteena on kuitenkin "olennaisen tiedon" sisällöllinen määrittely: miten se rajataan ja riittääkö se esimerkiksi valvontaviranomaisen selvityspyyntöihin vastaamiseen. Lisäksi on huomioitava tietojärjestelmien kyky tukea ehdotettua mallia.

Asiakasturvallisuus voi vaarantua asiakkaan, työntekijän ja työyhteisön näkökulmasta, mikäli kirjaamisen ohjeistusta ei täsmennetä riittävästi. Kirjaamisveloitteiden keventämisen suhdetta mm. vaikuttavuustiedon karttumiseen on myös hyvä arvioida esityksen jatkovalmistelussa. Toisaalta on sinänsä kannatettavaa, että kirjaamisen käytännöistä sekä siihen liittyvästä päällekkäisyydestä ja kuormittavuudesta käydään kriittistä keskustelua.

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

Asiakasmaksut voivat käytännössä joko mahdollistaa tai estää palvelujen käytön. Tällöin näkökulma kohdistuu asiakkaan tarpeen sijaan hänen taloudelliseen tilanteeseensa. Riskinä on perheiden kannalta kohtuuttomien tilanteiden synty sekä hoidon ja hoivan saavuttamattomuus taloudellisista syistä. Esimerkiksi lapsiperheen kotipalvelua on voinut myöntää maksutta, mikä on tärkeä ulottuvuus säilyttää myös lakiteknisesti. Asiakasmaksujen ei tulisi muodostua esteeksi palveluihin hakeutumiselle tai niiden vastaanottamiselle ja niiden vaikutuksia tulee arvioida erityisesti haavoittuvissa asemissa olevien asiakasryhmien osalta huolellisesti. Esitys edellyttääkin vaikutusten huolellista arviointia ja seuranta erityisesti asiakkaiden yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

Kokonaisuus on laaja. Huomioitavaa ja jatkotyöstämistä edellyttävää on mm. toimeenpanon ohjauksen merkitys, eri uudistusten yhteensovittaminen ja tämän esityksen sekä muiden meneillään olevien lainsäädännön uudistusten vaikutusten systemaattinen arviointi.

Asiakaskertomuspykälä 44 voi aiheuttaa pohdintaa siitä, mitä se käytännössä tarkoittaa esimerkiksi suhteessa asiakassuunnitelmaan ja asiakaskirjauksiin.

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Sosiaalihuollon palveluissa on tarkoituksenmukaista tutkia ja arvioida palvelujen määrää ja laatua. Esityksessä tulee näkyväksi taloudelliset reunaehdot, joiden kautta esitys on kirjoitettu. Taloudellisten vaikutusten konkretia jää kuitenkin epäselväksi. On huomioitava, että monien, varsinkin ennaltaehkäisevien, palveluiden ja sosiaalihuollon tukimuotojen kustannusvaikutukset ovat nähtävillä vasta pitkällä aikavälillä. Palveluiden määrän, laadun ja käytettävissä olevan ammatillisen asiantuntijuuden heikentäminen ja rajaaminen voivat tuottaa säästöjä lyhyellä aikavälillä, mutta tulla myöhemmin kalliiksi, kun niitä tarvitsevien asiakkaiden elämän haasteet pääsevät monimutkaistumaan. Päätöksenteon talousvaikutusten arviointia ei saisi tehdä lyhyitä aikajäniteitä tarkastellen tai oletuksiin perustuen.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Esitys kokonaisuutena tukee tavoitteiden osalta hallitusohjelman mukaista sosiaalihuollon uudistamista sekä varhaisen tuen vahvistamista. Esityksen tavoitteet ja ehdotukset eivät kuitenkaan ole läpi esityksen linjassa suhteessa toisiinsa. Esitys on vielä keskeneräinen ja edellyttää muutoksia.

Keskeiset muutostarpeet liittyvät käytettyjen epäselvien käsitteiden ja termien täsmentämiseen, työnjaon ja vastuiden selkeyttämiseen, rahoituksen ja resurssien riittävyyden varmistamiseen sekä toimeenpanon ohjaukseen ja käytännön soveltamisen yhtenäisyyteen. Asiakasturvallisuuden lähtökohdista esitys on perusteltua lukea huolella. Vaikka sosiaalihuollon palveluissa on tarkoituksenmukaista tutkia ja arvioida palvelujen määrää ja laatua, niin esityksessä tulee näkyväksi taloudelliset reunaehdot, joiden kautta esitys on kirjoitettu. Lisäksi esitystä tulisi tarkastella suhteessa muihin valmisteilla oleviin sosiaalihuoltoon koskeviin lakiesityksiin.

Fiorentino Vera
Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet